

URSZULA BIJAK

Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków

ORCID: 0000-0003-0378-6929

Onomastyka stosowana

1. Wstęp

Badania onomastyczne były obecne w działalności Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk od początku jego istnienia. Pracownia Antroponimiczna utworzona przez Witolda Taszyckiego działała już od 1953 roku, a w momencie powstania Instytutu została włączona w jego strukturę i przeistoczyła się w Zakład Onomastyki Polskiej. W tym czasie utworzona została przez Kazimierza Rymuta druga komórka – Pracownia Toponomastyczna. Po reformie organizacyjnej Instytutu Języka Polskiego PAN w 2015 roku obie pracownie scalono w Pracownię Onomastyki, ale nadal dwa nurty badań – antroponomastyczny i toponomastyczny – są uprawiane.

Instytut Języka Polskiego PAN wyróżniał się wśród placówek badawczych w polskiej humanistyce tym, że od początku jego istnienia powstawały tu obszerne prace leksykograficzne, opracowywane na oryginalnym materiale językowym i mające fundamentalne znaczenie dla kultury narodowej. Dzięki takiemu profilowi badawczemu powstawały i powstają tu największe ogólnopolskie onomastykony: „Słownik staropolskich nazw osobowych”, „Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych”, „Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku”, „Internetowy słownik nazwisk w Polsce”, słownik „Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany” i „Elektroniczny słownik hydronimów Polski”. Chciałabym zwrócić uwagę na dwa słowniki elektroniczne, „Elektroniczny słownik hydronimów Polski” udostępniony szerokiej publiczności w 2015 roku i „Internetowy słownik nazwisk w Polsce” udostępniony w roku 2021. Przypominam sobie profetyczne słowa prof. Leszka Bednarczuka podczas prezentacji tych słowników przed kilkoma laty, który powiedział, że niewiele osób zainteresuje się nazwami wodnymi, natomiast słownik nazwisk, zwłaszcza online będzie miał wielu odbiorców. I tak się stało! Doświadczają tego Autorki słownika. Otrzymują setki listów od czytelników, które lawinowo spływają po informacjach o słowniku

pojawiających się w prasie i innych mediach. Ze względu na liczbę e-maili Autorki nie są w stanie odpowiedzieć każdemu nadawcy. Listy te są analizowane, a zgłaszane uwagi merytoryczne są przedmiotem weryfikacji. Ich autorzy najczęściej zwracają uwagę na brak określonych nazwisk w słowniku. Te listy są dowodem na to, że odbiorcy nie czytają wstępu do słownika. Zawiera on bowiem 30 000 nazwisk o wysokiej frekwencji, a nie wszystkie nazwiska używane w Polsce. Zasób słownika będzie poszerzany o nazwiska o niższej frekwencji¹. Słownik hydronimów ma również swoich czytelników, w nieporównanie mniejszej liczbie, ale otrzymujemy co jakiś czas listy z pozytywnymi reakcjami geografów, językoznawców zainteresowanych nazwami wodnymi oraz od badaczy regionalistów.

Świętujemy 50. rocznicę założenia IJP PAN i jest to trzeci z kolei jubileusz tak uroczysto obchodzony. Z okazji 35-lecia referat pt. „Onomastyka wczoraj, dziś, jutro” wygłosiła Aleksandra Cieślíkowa. Dotyczył on przeszłości i teraźniejszości polskiej onomastyki, jej osiągnięć, planów na przyszłość, w głównej mierze działalności *stricte* naukowej i organizacyjnej. Padło tam wtedy takie zdanie, które do dziś jest aktualne:

[...] w onomastyce tak jak i w językoznawstwie ogólnym – można wymienić 3 nurty działalności (tylko proporcje między poszczególnymi nurtami są zmienne):

1. naukowy [...],
2. popularyzatorski [...],
3. standaryzacyjno-kodyfikacyjny, który też można zaliczyć do nurtu popularyzatorskiego [...].

(Cieślíkowa, 2010, s. 87–88)

W 40. rocznicę powstania IJP PAN referat pt. „Onomastyka przyszłości” wygłosiła Barbara Czopek-Kopciuch. Poświęcony był on perspektywie badań onomastycznych, które powinny łączyć wątki materiałowo-interpretacyjne z opracowaniem syntez w wymiarze diachronicznym i synchronicznym. Pisała ona:

Obserwuje się coraz większe zainteresowanie przeciętnych użytkowników języka etymologią nazw osobowych i geograficznych. Do Zakładu Onomastyki Polskiej IJP PAN napływają pytania dotyczące pochodzenia i motywacji imion, nazwisk, nazw miejscowych, a także pytania typu poprawnościowego. Wydaje się, że jednym z zadań onomastyki w przyszłości jest konieczność odpowiedzi na to zainteresowanie społeczne.

(Czopek-Kopciuch, 2014, s. 169)

Mój jubileuszowy tekst chciałabym poświęcić działalności popularyzatorskiej i standaryzacyjno-kodyfikacyjnej, która zajmuje w naszej pracy miejsce marginalne, ale jest odpowiedzią na zainteresowanie społeczne oraz wpływa na społeczeństwo i jego funkcjonowanie. Przedstawię w nim:

- 1) wybrane zagadnienia z zakresu poradnictwa dla osób prywatnych – zarówno tzw. zwykłych ludzi, jak i specjalistów innych dziedzin;
- 2) opinie dla urzędów stanu cywilnego i innych gremiów;
- 3) działalność standaryzacyjną w ramach centralnych komisji nazewniczych.

¹ Szczegółowo o recepcji słownika nazwisk mówiła Halszka Górny na XXIII Międzynarodowej i Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej w Opolu w październiku 2023 roku.

2. „Ludzie listy piszą...”²

Polacy, obywatele innych krajów pochodzenia polskiego są żywo zainteresowani pochodzeniem swoich imion, nazwisk, historią własnej rodziny, a także nazw geograficznych powiązanych z tą historią. Od początku istnienia Pracowni ludzie pisali listy z pytaniami dotyczącymi etymologii nazwisk, rzadziej miejscowości lub rzek, poprawności pisowni lub odmiany nazw i trwa to do dziś z większym lub mniejszym nasileniem.

Wiele listów napływało także z zagranicy, głównie ze Stanów Zjednoczonych i Kanady. W pewnym okresie było ich tak dużo, że powołano Poradnię Onomastyczną. Nasze odpowiedzi zawierały analizy językowe nazwisk lub imion, choć korespondenci często oczekiwali, że podejmiemy się badań genealogicznych. Taka analiza językowa uwzględnia najstarsze notowane poświadczenia danego nazwiska, imienia, jego etymologię, analizę zmian fonetycznych czy morfologicznych oraz dane dotyczące współczesnej frekwencji i geografii. Powstanie wielu firm, towarzystw, portali internetowych zajmujących się genealogią w Polsce i za granicą, dostępność skanów, indeksów ksiąg metrykalnych w Internecie spowodowała, jak sądzę, że obecnie tego typu listów od osób prywatnych jest mniej, ale ciągle różne prośby otrzymujemy.

Piszą osoby zainteresowane pochodzeniem nazwiska z różnych stron Polski, z reguły są to e-maile. Ale w ubiegłym roku otrzymaliśmy kilka listów tradycyjnych z zakładu karnego z prośbą o objaśnienie etymologii nazwisk, które pojawiają się w historii rodzinnej osadzonego. Niekiedy przedmiotem pytań jest fleksja nazw własnych, poprawna odmiana nazwisk, wariantywność imion. Jedna z próśb dotyczyła potwierdzenia, że *Lonia* jest zdrobnieniem imienia *Eleonora* (takich imion używała w dokumentach babka osoby ubiegającej się o Kartę Polaka). Takiego poświadczenia nie udało się znaleźć w słownikach. *Lonia* jest zarówno zdrobnieniem męskim, jak i żeńskim o genezie wschodniosłowiańskiej; w użyciu w języku polskim znamy je z autopsji jako zdrobnienie, np. im. *Leokadia* może być również zdrobnieniem imienia *Eleonora*.

Inna prośba dotyczyła wymiennego użycia imion *Marianna* i *Maria* i związana była z przeprowadzeniem sprawy spadkowej. Prawnik skierował do nas następujące pytanie:

Czy kobiety w Polsce (na ziemiach polskich), które przed rokiem 1945 w akcie urodzenia miały wpisane imię Marianna, przy dokonywaniu różnego rodzaju czynności dnia codziennego, w tym zwłaszcza czynności prawnych, takich jak np. zawieranie umów sprzedaży, zawieranie aktów notarialnych, podawanie imienia matki w aktach urodzenia ich dzieci, powszechnie (lub bardzo często) używały imię Maria i jakie były przyczyny (historyczne, religijne czy jeszcze inne) zamiennego używania obu tych imion?

W dawnej Polsce istniało tzw. tabu sakralne i nie nadawano na chrzcie imienia *Maria*, tylko od niego pochodne, np. *Marianna*, *Maryna*, ale to z czasem się zmieniało. W zeskanowanych księgach parafii, w której urodziła się spadkodawczyni, w latach 1718–1910 imię *Maria* występowało bardzo rzadko (raptem 5 razy), a bardzo często *Marianna* i to

² Podtytuł nawiązuje do piosenki zespołu Skaldowie, ale także do artykułu Małgorzaty Magdy-Czekaj (2014), która opisała swoje doświadczenia i ekspertyzy w zakresie nazwisk.

jest pośredni dowód na to, że tabu sakralne tam działało. Czy *Marianny* później używały imienia *Maria*? Zapewne tak się zdarzało. Znalezienie twardego dowodu na to wymagałoby szeroko zakrojonych badań genealogicznych. Imię nie jest jedynym identyfikatorem osoby, w aktach, dokumentach pojawia się nazwisko, imiona rodziców, nazwisko panięńskie matki, data urodzenia, miejsce zamieszkania i te dane powinny być również brane pod uwagę przy identyfikacji osoby, nie tylko imię.

Kwestie etymologii, odmiany, a także poprawności form objaśniane są również w wypadku nazw geograficznych. Często takie prośby kierują specjaliści innych dziedzin: geografowie przygotowujący zabytki kartograficzne z określonego regionu, regionaliści piszący opracowania o miejscowościach danej gminy. Serię miłych e-maili otrzymuję od emerytowanego profesora historii mieszkającego na Mazurach, który jest obecnie sekretarzem Zarządu Koła Gospodyń Wiejskich. Mieszkańcy poprosili go o napisanie historii wsi, także zbadanie etymologii toponimów, wyjaśnienie związków z imieniem bałtyckiej (galindzkiej) bogini urodzaju *Kurke/Kurko*. Słownik „Nazwy miejscowe Polski” oraz udostępnione materiały z kartoteki odnoszące się do wsi, w której mieszka, i okolicznych bardzo mu pomogły w prowadzonych badaniach.

O interwencję poprosił zatroskany turysta lecący z Włoch do Wrocławia, który ujrzał na tablicy odlotów nazwę swojej docelowej miejscowości w formie *Breslau*, co go oburzyło. Nazwa *Breslau* jest niekiedy stosowana w języku angielskim, natomiast nie jest angielskim egzonymem, który powinien mieć formę *Wrocław* lub *Wroclaw*. W tej sprawie wystosowaliśmy pismo do ambasady RP w Rzymie, która obiecała się tym zająć. Ta interwencja odbyła się w porozumieniu z Komisją Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej, która opracowała listę angielskich egzonymów dla miejscowości z obszaru Polski.

Zajmujemy się, sporadycznie wprawdzie, także opiniowaniem nazw firm i produktów, czego przykładem jest ekspertyza dotycząca marki produktu – piwa *Książę Sieradzki* w kontekście możliwości jej rejestracji jako znaku towarowego.

W odpowiedzi na tego typu pytania zaangażowani są wszyscy członkowie Pracowni Onomastyki.

3. Opinie dla urzędów stanu cywilnego i innych gremiów

Wśród opinii, które sporządzamy dla urzędów i instytucji, dominują opinie dla urzędów stanu cywilnego kierowane zarówno z Krakowa, jak i z Warszawy. Dotyczyły i dotyczą one najczęściej nadawanych imion i czterech problemów z tym związanych: nadawania imion obcych (np. *Brian*, *Angelica*), imion zdrobniałych (np. *Radek*), odaplatywnych (np. *Nadzieja*) oraz imion ośmieszających, budzących negatywne skojarzenia (np. *Belzebub*).

Zgodnie z zaleceniem Rady Języka Polskiego należy nadawać imiona obce w wersji przyswojonej do języka polskiego, stąd w bazie PESEL występuje *Andżelika* (11819 nosicieli), ale też *Angelica* (463), *Andżelina* (404), także *Angelina* (4536),

Dżesika (1169), jak również *Jessica* (7661), *Jessika* (624), *Brajan* (5950), również *Braian* (245) oraz *Brian* (1424).

Rejestr PESEL zawiera także imiona cudzoziemców, ale podane liczby przy imionach niezaadaptowanych *Angelina*, czy *Jessica*, zwłaszcza w porównaniu z zaadaptowanymi świadczą o tym, że urzędy jednak tymi zaleceniami się nie kierują. Nie powinno się nadawać imion pochodzących od wyrazów pospolitych, a jednak w zasobach PESEL spotykamy imię *Sonata* (25 nosicieli), *Magnolia* (25), *Konwalia* (5 osób). Zdrobnienia, formy skrócone, zwłaszcza z sufiksem *-ek* występują jako pierwsze imiona dość często, np. *Zbyszek* (767 nosicieli), *Bartek* (632), *Franek* (467), *Jurek* (413), *Alek* (309), *Olek* (291), *Radek* (275), *Wojtek* (239), *Sławek* (221). Wśród imion żeńskich nadawanych jako pierwsze również pojawiają się formy zdrobniałe, np. *Zosia* (269), *Asia* (262), *Kasia* (168), *Marysia* (126).

Polski system imienniczy staje się bardziej otwarty, zbiór imion jest poszerzany ze względu na migracje, mieszane małżeństwa, ale też moim zdaniem, urzędnicy przestali być rygorystyczni. Ostrożni i rozważni są w zakresie imion ośmieszających, budzących negatywne konotacje i takie imiona się generalnie nie pojawiają³.

Urzędy korzystają z naszych opinii również przy zmianach nazwisk, zwłaszcza jeśli chodzi o zmianę na nazwisko „historyczne, wstawione w dziedzinie kultury, nauki, działalności politycznej, społecznej albo wojskowej”. Jeśli osoba ubiegająca się o zmianę nazwiska nie posiada członków rodziny o takim historycznym nazwisku, to opinia z reguły jest negatywna. Tak było w wypadku zmiany nazwiska na *Jagiello*, czy *Pobóg* (nazwa herbu występująca jedynie jako pierwszy człon zestawień, np. *Pobóg-Górski*), gdyż nie wykazano wymaganych powiązań rodzinnych z osobami noszącymi to miano. Negatywną opinię wydano również wobec dodania do nazwiska członu drugiego *de Merowing*, gdyż człon ten związany jest z frankijską nazwą dynastyczną. Pozytywną opinię uzyskała natomiast zmiana nazwiska na *Lisowski* i *Sowiński*, ze względu na powszechność tych form.

Oprócz wydawania opinii dla urzędów stanu cywilnego, współpracujemy z Zespołem Ortograficzno-Onomastycznym RJP (członkiniami tego zespołu są Katarzyna Skowronek i Urszula Bijak), niekiedy z Poradnią PWN oraz, kiedyś częściej a obecnie sporadycznie, z Komisją Kultury i Ochrony Zabytków Rady Miasta Krakowa, która opiniuje projekty uchwał w sprawie nazewnictwa ulic i placów oraz pomników w mieście. Ostatnia opinia dotyczyła proponowanej zmiany nazwy ul. Biskupiej, przy której mieści się konsulat rosyjski. Ostatecznie nazwa ulicy pozostała bez zmian⁴, natomiast fragmentowi placu Biskupiego nadano nazwę *skwer Wolnej Ukrainy*.

³ Przywołany *Belzebub* to autentyczny przykład sprzed kilkudziesięciu lat; pewien krakowski artysta chciał takie imię nadać synowi, ale opinia była negatywna.

⁴ Tu opinia była negatywna, gdyż nazwy geograficzne, w tym nazwy ulic, jako dziedzictwo kulturowe podlegają ochronie. Ze względu na tradycję użycia i wartość historyczną nazwa ul. *Biskupia* takiej ochronie podlega i nie powinna być zmieniana dla uczczenia bieżących wydarzeń.

4. Działalność standaryzacyjna w ramach komisji nazewniczych

Onomaści z ośrodka krakowskiego od początku byli zaangażowani w działalność ekspercką w zakresie nazw geograficznych. W powojennej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych, która miała niezwykle trudne zadania, członkiem był W. Taszycki. Po jego śmierci członkiem Komisji został K. Rymut (od 1978 roku), który później był jej przewodniczącym w latach 1986–2003. W 2003 roku uchwalona została nowa „Ustawa o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych” i powołana Komisja Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (KNMiOF). Kolejnymi przewodniczącymi tego ciała opiniodawczo-doradczego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji były: A. Cieślukowa (2004–2008), później B. Czopek-Kopciuch (2008–2016), a od 2017 roku U. Bijak. Członkami Komisji w obecnej kadencji są również Halszka Górny i Paweł Swoboda. Przy ustalaniu, zmianie nazwy urzędowej bardzo ważna jest „poprawność językowa, zgodność z obowiązującymi zasadami ortograficznymi, respektowanie form tradycyjnych i czytelnych etymologicznie”, stąd duża reprezentacja językoznawców onomastów w Komisji⁵.

W pracach KNMiOF można wyróżnić:

- 1) porządkowanie nazewnictwa urzędowego, głównie nazw miejscowości, ale też i innych nazw geograficznych – Komisja opiniuje wnioski, które zgodnie z procedurami zawartymi w ustawie z 2003 roku, kierowane są przez Radę Gminy lub Radę Miasta;
- 2) standaryzację nazw obiektów fizjograficznych – Komisja analizuje i opiniuje do użytku oficjalnego toponimy zebrane i przekazane przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii (GUGiK).

Spływające do KNMiOF wnioski z gmin dotyczą, jak to wynika z ustawy, znoszenia, zmian nazw i rodzajów obiektów oraz ustalania nazw geograficznych. W ostatnich siedmiu latach mamy do czynienia głównie z wnioskami o motywacji administracyjnej, których celem jest uporządkowanie nazewnictwa urzędowego. Niestety często jest to źle pojęte porządkowanie polegające na masowym znoszeniu nazw części wsi, które nie są używane w obiegu urzędowym i nie występują w dokumentach własnościowych, meldunkowych. Zdarzają się takie wnioski, w których Rada Gminy wnosi o zniesienie wszystkich nazw miejscowości niesamodzielnych w gminie. Komisja stara się to ograniczać i wyjaśniać swoje stanowisko troską o ochronę dziedzictwa kulturowego.

Wnioski dotyczące zmian nazw spowodowane są głównie rozbieżnościami między wykazami urzędowymi a uzusem, funkcjonowaniem nazw w dokumentach w obiegu lokalnym, a nazwami zawartymi w rejestrach centralnych. W takich wypadkach, jeśli nazwa używana lokalnie jest poprawna językowo, zgodna z ortografią, utrwalona

⁵ Reprezentowani są także specjaliści innych dyscyplin: historyk osadnictwa, geograf, kartograf, przedstawiciele MON, MKiDN, GUGiK i GUS.

w proponowanej formie, to Komisja chętnie przychyła się do takich zmian. Niestety wiele takich rozbieżności ciągle istnieje, co ujawniło się w pełni podczas przygotowywania Centralnego Rejestru Wyborców (CRW), który został utworzony na mocy znowelizowanego kodeksu wyborczego i miał zastąpić lokalne rejestry wyborców prowadzone przez gminy. Do tworzenia CRW miała być wykorzystana baza TERYT prowadzona przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), niestety dane dotyczące nazw miejscowości w niektórych gminach okazały się niespójne z danymi zawartymi w centralnym systemie. Ministerstwo Cyfryzacji, które ten rejestr wyborców przygotowywało, starało się tę sytuację uporządkować w kontakcie z gminami i z GUS-em. Po wyborach KNMiOF, a także niektóre gminy będą musiały zmierzyć się z tym problemem, zidentyfikować te rozbieżności nazewnicze i je wyeliminować. W tej chwili nie są mi znane rozmiary tego problemu.

Zmianom podlega też charakter, rodzaj miejscowości, niektóre obiekty rozrastają się bardzo dynamicznie, inne ulegają degradacji. W dotychczasowej praktyce Komisji pojawiały się głównie wnioski o zmianę rodzaju miejscowości niesamodzielnej na wieś w związku z rozwojem danego obiektu. W lipcu 2021 roku ukazało się rozporządzenie w sprawie ewidencji miejscowości, ulic i adresów wprowadzające zmiany w zakresie prowadzenia numeracji porządkowej, która nie może być prowadzona w częściach miejscowości⁶. Po jego wejściu w życie wpływają do MSWiA, przekazywane później Komisji, bardzo liczne wnioski dotyczące zmiany rodzaju miejscowości niesamodzielnych, a posiadających odrębną numerację, na samodzielne. Komisja przychyła się do tych zmian, które zostały wymuszone przez rozporządzenie, ale wśród jej członków toczą się intensywne dyskusje nad ustaleniem właściwych rodzajów obiektów. Wnioskodawcy najczęściej chcieliby, aby części wsi, kolonie wsi, przysiółki wsi, które mają odrębną numerację budynków, stały się wsiami. Dla miejscowości, które nigdy w przeszłości nie miały statusu wsi, mają niewielką liczbę punktów adresowych i mieszkańców, Komisja proponuje raczej jako rodzaj obiektu kolonię bądź osadę, nie wieś.

W latach 2017–2022 odbyły się 32 posiedzenia Komisji, podczas których opiniono kilkaset wniosków rad gmin i miast dotyczących zmian, ustalenia, znoszenia urzędowych nazw miejscowości i obiektów fizjograficznych. Na podstawie opinii KNMiOF Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji wydał sześć rozporządzeń dotyczących ponad 1700 toponimów⁷. Jak to pokazują poniższe dane liczbowe, najwięcej nazw zostało zniesionych zarówno miejscowych, jak i terenowych (są to głównie nazwy obiektów bez dokładnej lokalizacji geograficznej lub nieużywane o młodszej genezie), wiele zmieniono, ale te zmiany dotyczą raczej zmian rodzajów obiektów niż samych nazw.

⁶ Rozporządzenie Ministra Rozwoju, Pracy i Technologii z dnia 21 lipca 2021 r. w sprawie ewidencji miejscowości, ulic i adresów. Dz. U. z 2021 r., poz. 1368. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001368> (dostęp: 2.11.2023).

⁷ <https://www.gov.pl/web/mswia/regulacje-prawne-dotyczace-nazewnictwa-miejscowosci> (dostęp: 2.11.2023).

Nazwy miejscowości	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Ogółem
ustalone	19	4	4	1	3	7	38
zmienione	57	20	21	7	30	230	365
zniesione	93	32	3	37	101	475	741
Nazwy obiektów fizjograficznych	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
ustalone	33	9	–	4	3	10	59
zmienione	14	6	–	14	1	–	35
zniesione	–	–	183	282	–	–	465

Tabela 1. Zmiany nazewnicze w latach 2017–2022

Źródło: statystyki opracowane na podstawie 6 rozporządzeń Ministra SWiA z tych lat

W ramach prac KNMiOF odbywa się także standaryzacja nazw obiektów fizjograficznych z obszaru całej Polski. Zestandaryzowano do tej pory nazwy w czterech województwach: łódzkim, opolskim, dolnośląskim, mazowieckim (ponad 15 tys. toponimów), analizowane są nazwy z woj. lubelskiego, podlaskiego, śląskiego i małopolskiego. Trwa to niestety długo, gdyż wykazy przekazane przez GUGiK zawierają wiele błędów⁸.

W Polsce działają dwie centralne komisje nazewnicze, oprócz KNMiOF także Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami RP (KSNG), która powstała w 1973 roku przy Głównym Geodecie Kraju. O tej Komisji głośno było ostatnio w mediach krajowych i zagranicznych za sprawą zniesienia nazwy *Kaliningrad*. W pracach KSNG od 2019 roku bierze udział przedstawiciel Pracowni – Wojciech Włoskowicz.

Wykazy urzędowych nazw geograficznych z obszaru Polski i zagranicy publikowane są w formie gazeterów, zamieszczane są w rozporządzeniach, ale także w Państwowym Rejestrze Nazw Geograficznych, prowadzonym przez GUGiK⁹. Z twórcami tego rejestru zawierającego zarówno endo-, jak i egzonymy, stale współpracujemy jako członkowie Komisji, jak również recenzenci gazeterów, autorzy słownika „Nazwy miejscowe Polski” i „Elektronicznego słownika hydronimów Polski”.

Warto wspomnieć o działalności organizacyjnej Pracowni Onomastyki na rzecz krajowej i międzynarodowej społeczności onomastów, a także specjalistów innych dyscyplin zajmujących się nazwami własnymi. Wymienić można trzy najważniejsze przedsięwzięcia: rocznik „Onomastica”¹⁰, „Bibliografię onomastyki polskiej” oraz 27. Międzynarodowy Kongres Onomastyczny¹¹ w 2021 roku.

⁸ Więcej na temat prac KNMiOF zob. Bijak (2021).

⁹ <https://www.geoportal.gov.pl/pl/dane/panstwowy-rejestr-nazw-geograficznych-prng/> (dostęp: 2.11.2023).

¹⁰ <https://onomastica.ijp.pan.pl/index.php/ONOM> (dostęp: 2.11.2023).

¹¹ <https://icos2020.ijp.pan.pl/> (dostęp: 2.11.2023).

Rocznik „Onomastica” ukazuje się nieprzerwanie od 1955 roku i choć miał w przeszłości różnych wydawców i właścicieli (w latach 1974–2007 był to Komitet Językoznawstwa, w latach 2008–2018 Komitet Językoznawstwa i Instytut Języka Polskiego PAN, od 2019 roku właścicielem jest IJP PAN), to zawsze był związany z krakowskim ośrodkiem onomastycznym. Twórcą i pierwszym redaktorem czasopisma był W. Taszycki, później od 1977 roku redaktorami naczelnymi byli onomaści, onomastki z Zakładu/Pracowni Onomastyki: K. Rymut, A. Cieślikowa, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak, od 2022 roku H. Górny. Obecnie czasopismo ma 100 punktów i międzynarodowy zasięg, w bieżącym 67 numerze prawie połowę artykułów stanowią teksty autorów zagranicznych.

W Pracowni powstaje także „Bibliografia onomastyki polskiej” zbierająca wszystkie publikacje naukowe i popularnonaukowe o tematyce onomastycznej, częściowo też prace z innych dziedzin, które odwołują się do materiału onimicznego, ponadto teksty polskich badaczy dotyczące nazw własnych spoza granic Polski oraz prace uczonych z innych krajów piszących o nazwach z obszaru Polski. Zainicjowana przez W. Taszyckiego wydawana jest od 1960 roku. Ukazało się dziewięć tomów w wersji papierowej obejmujących wiek XX i dwa dziesięciolecia obecnego stulecia. Od roku 2021 bibliografia przyjęła postać elektroniczną, publikowana jest na stronie IJP PAN¹², a jej zawartość przygotowuje Iwona Nobis.

W 2021 roku odbył się w Krakowie 27. Międzynarodowy Kongres Onomastyczny, organizowany, pod egidą International Council of Onomastic Sciences, przez Pracownię Onomastyki, przy współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim, Komitetem Językoznawstwa PAN. Kongres ICOS był organizowany przez Instytut już po raz drugi, onomastów z całego świata w Krakowie gościliśmy także w 1978 roku. 27. Kongres przejdzie do historii jako pierwszy i chyba ostatni, organizowany online z powodu pandemii COVID-19. Mimo niesprzyjających okoliczności i przymusowej zmiany formuły, było to jednak wydarzenie bardzo udane, gościliśmy wirtualnie ponad 250 uczestników z całego świata¹³. Pokłosiem Kongresu jest trzutomowe wydawnictwo „Proceedings of the 27th International Congress of Onomastic Sciences. Onomastics in Interaction With Other Branches of Science”¹⁴.

5. Zakończenie

Onomastki i onomaści krakowscy, wykorzystując swoją wiedzę naukową zdobytą podczas opracowywania słowników nazw własnych oraz badań indywidualnych nad różnymi kategoriami onimów, pomagają instytucjom administracji państwowej szczebla lokalnego i centralnego oraz społeczeństwu. Ten nurt działalności, który można określić jako „służbę społeczną”, choć stanowi margines naszej aktywności, został dostrzeżony i bardzo pozytywnie oceniony podczas ostatniej ewaluacji jakości działalności naukowej.

¹² <https://bibonom.ijp.pan.pl/>

¹³ Szerzej o tym wydarzeniu zob. Bijak (2022).

¹⁴ Volume 1: <https://doi.org/10.4467/K7501.45/22.23.19012>; Volume 2: <https://doi.org/10.4467/K7446.46/22.23.19013>; Volume 3: <https://doi.org/10.4467/K7478.47/22.23.19014>

Bibliografia

- Bijak, U. (2022). Porządkowanie nazewnictwa urzędowego Polski – zmiany, ustalanie, znoszenie toponimów oraz problemy z tym związane. *Onomastica*, 66, 355–366.
- Bijak, U. (2022). XXVII Międzynarodowy Kongres Onomastyczny (Kraków, 22–27 sierpnia 2021). *Onomastica*, 66, 381–383.
- Cieślíkowa, A., Malec, M., Rymut, K. (red.). (1995–2002). *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* (t. 1–7). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Cieślíkowa, A. (2010). Onomastyka wczoraj, dziś, jutro. W: P. Żmigrodzki, B. Czopek-Kopciuch (red.), *Język polski – wczoraj, dziś, jutro* (s. 82–92). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Cieślíkowa, A. (red.). (2007–2016). *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku* (t. 1–6). Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Czopek-Kopciuch, B. (2014). Onomastyka przyszłości. *Polonica*, 34, 167–172.
- Elektroniczny słownik hydronimów Polski*. <https://eshp.ijp.pan.pl/> (dostęp: 2.11.2023).
- Internetowy słownik nazwisk w Polsce*. <https://nazwiska.ijp.pan.pl/> (dostęp: 2.11.2023).
- Magda-Czekaj, M. (2014). „Ludzie listy piszą ...” – o etymologiach nazwisk. *Onomastica*, 58, 297–305.
- Rymut, K. i in. (red.). (1996–2018). *Nazwy miejscowe Polski. Historia – pochodzenie – zmiany* (t. 1–16). Kraków: IJP PAN.
- Taszycki, W. (red.). (1965–1987). *Słownik staropolskich nazw osobowych* (t. 1–7). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.